

Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського

Кафедра хореографії та мистецтвознавства

Композиційна побудова хореографічного номеру

Лекція для студентів III курсу ФПО спеціальності 024 «Хореографія»
з дисципліни «Мистецтво балетмейстера (композиція та постановка
хореографічних номерів)»
(2 год.)

Розробив: ст.викладач Бойко А.Б.

«ЗАТВЕРДЖЕНО»

на засіданні кафедри хореографії та
мистецтвознавства

Протокол № 1 від «30» серпня 2019 р.

Зав. кафедри: проф., к.п.н. _____ Сосіна В.Ю.

Львів – 2019 р.

Тема: Композиційна побудова хореографічного номеру.

План:

1. Визначення поняття «композиція танцю».
2. П'ять частин композиційної побудови.
3. Тема та ідея танцювального номеру.
4. Мистецтво пантоміми.
5. Сюжетні та безсюжетні танці.
6. Хореографічна мініатюра.
7. Використана література.
8. Відеоматеріали: одноактний балет «Гра», постановка А.Бойко (визначення теми, ідеї та композиційної побудови)

Термін «композиція» (від латинського слова «compositio») означає – складання, розміщення, структура, поєднання, зв'язок, твір. Цей термін широко використовується в архітектурі, скульптурі, живопису, музиці, літературі і означає побудову художнього твору, зумовлену його змістом, характером та призначенням. Композиція – найважливіший організуючий компонент художньої форми, що надає творові єдності та цілісності.

Композиція танцю – це обдуманий художній твір, який складається з музики та хореографічної лексики, має певну побудову, об'єднаний однією темою і сюжетом.

У хореографії під терміном «композиція» розуміємо формотворчу структуру твору, побудову його частин від простих до найскладніших.

Архітектоніка (від грецького «arhitektonike» – будівельне мистецтво) означає пропорційність драматургічного співвідношення частин змісту до загального цілого, тобто пропорційність загального і часткового у танці. Компоненти композиції пов'язані сценічним простором та музикою.

Процес створення танцювального твору від його задуму до показу на сцені, завжди залишається незмінним. Дія будь-якого танцю повинна розвиватись відповідно до законів драматургії. Термін «драматургія» походить від грецького «drama» - дослівне – дія, «dramatourhija» - твори авторів, народів, епохи.

Композиційна побудова хореографічного номеру складається з 5 частин відповідних законам драматургії:

1. **Експозиція** – перша поява дійової особи, знайомство з дійовою особою, або з групою дійових осіб. Експозиція може бути розгорнутою, довгою або короткою. Дає характеристику дії (час і місце), дійових осіб. Повинні бути заявлені усі дійові особи.
2. **Зав’язка** – частина танцю, де персонажі вступають в дію, де між дійовими особами визначаються їх взаємовідносини, визначається конфлікт.
3. **Розвиток дії** – поступове наростання, напруження дії, виникнення ряду взаємовідносин, які призводять до найвищого напруження. Розвиток дії може мати один або декілька ступенів наростання.
4. **Кульмінація** – найвище напруження дії танцю, де повністю розкривається його тема та ідея.
5. **Розв’язка** – розв’язання конфлікту, завершення драматургічної побудови танцю.

За довжиною та інтенсивністю:

експозиція у два рази довша за тривалістю від зав’язки; зав’язка – у два рази інтенсивніша від експозиції; I ступінь розвитку дії – за тривалістю більший від зав’язки у 2,5 – 4 рази; II ступінь – від I ступеня менший в 1,5 рази, але у цей же час на стільки ж інтенсивніший; III ступінь – коротший від II ступеня на 1/3 і у тій же пропорції інтенсивніший; кульмінація – найінтенсивніша і найкоротша частина танцю; розв’язка – може бути об’єднана воедино або бути окремо, але вона довша за кульмінацію і найбільш різко спадаюча. (Додаток 1: графічна побудова хореографічного твору)

Танцювальний номер повинен мати яскраво визначену тему і ідею. Темою називається все те, що автор хоче сказати у своєму творі. Обравши тему, автор шукає її стержень, «гвіздок теми» - ідею. Знайшовши її, вважатиметься, що знайдено головну опору майбутнього твору. Визначившись з ідеєю, балетмейстер визначає ситуації, конфлікти (деякі взаємини дійових осіб у певний час і в певних обставинах). Декілька ситуацій складають подію твору. З таких подій вимальовується наскрізна дія (це ніби шлях, яким дія твору йде до кінцевої мети).

Визначивши тему, ідею та наскрізну дію, автор працює над образами. Образ – це знімок з якоїсь об'єктивної дійсності, а художній образ – це витвір фантазії митця. Завдання актора – це та кінцева мета, яку ставить перед собою «актор-роль», «актор-образ». Надзавдання актора – це мета актора-громадянина показати те, що хоче він донести своєю роллю до глядача. Надзавдання відповідає на запитання «Чого я хочу?».

Композиція танцю складається з трьох частин, які допомагають балетмейстерові повністю донести до глядача зміст і форму створеного танцю. Це наступні складові частини:

- поза – скульптурні положення;
- рухи – самостійні рухи різних танців;
- переміщення по сценічному майданчику.

Композиційний план - це сюжетно-тематична схема майбутнього твору, в якій постановка розбита на частини, де точно вказані час, місце дії, характер музики і точний хронометраж.

Час дії – історичний період, пора року чи частина дня - світанок, ранок, вечір.

Місце дії – географічне положення (Україна, Кавказ, Сибір), потім, де проходить дія – на галявині, на березі річки, на вулиці чи у приміщенні.

В композиційному плані потрібно викласти суть номеру з перерахуванням дійових осіб та з докладним поясненням, хто, коли і де знаходиться на сцені.

У цьому плані фіксується характер музики, її ритм та розмір, характер кожної частини, подається точний хронометраж у хвилинах та секундах.

Одним з основних елементів танцю є пантоміма. «Пантоміма» - походить від грецького слова і перекладається, як «все повторювати». Це мистецтво виражати почуття засобами міміки і жесту, це театральний спектакль, в якому образи створюються засобами міміки і жесту в русі.

Міміка – це мистецтво виразити почуття і думки рухами м'язів обличчя.

Жест – вираження почуттів та думок «мовою» рук.

Зображальна поза – використовується для зображення живого об'єкту або неживого предмета. Поза повинна бути об'ємною і чітко та логічно побудованою для глядацького сприйняття.

Орієнтуватися необхідно на останній ряд глядацької зали, відповідно поза повинна читатися з останнього ряду.

Виразальна поза – використовується для вираження людських почуттів та переживань. Дані пози повинні будуватися конкретно, виразно, знову ж таки зсилаючись на останній ряд.

Для того щоб виразальна поза проглядалась в об'ємі краще необхідно вдало підібрати зображальну позу, тому що вираження почуттів акцентуються на використанні міміки обличчя.

Ж.-Ж. Новер писав про пантоміму: «Для більшої ясності я поділяю танець на два види: механічний або чистий танець, і танець пантомімічний або дійовий. Перший лише приємне видовище, дарує радість нашому спогляданню симетрією рухів. Блискуче виконаним па, чіткістю, витонченістю поз, вродженою грацією виконавця. Інший вид танцю, - зазвичай називають дійовим і є душею першого. Дає йому життя, виразність, полонить серце, пробуждаючи в ньому справжні почуття. І в цьому є істинне мистецтво.».

Розрізняють сюжетні та безсюжетні танці.

Сюжетний танець має конкретний зміст, обумовлений сюжетом та фабулою. Сюжет (від франц. *sujet* – предмет) – хід подій, розвиток дії, що намітилась у фабулі. Фабула (від лат. *fibula* – басня, казка) – коротке, послідовне викладення подій, фактів, дії героїв у художньому творі. Сюжетна лінія розкривається у хронологічній або логічній послідовності, простежуються вчинки й стосунки героїв, характери персонажів, суттєві риси життєвого процесу. Для розкриття того чи іншого образу необхідно використати пантоміму, особливо коли героїв декілька.

Безсюжетний танець – танець, в якому відсутній сюжет як послідовне розгортання подій. Безсюжетний танець виражає виключно зміст музики, має більш абстрактний зміст. Більше уваги приділяється хореографічній лексиці та малюнкам. У безсюжетних номерах пантоміма використовується мінімально. Так як танець є абстрактним, то і розкрити свій зміст повинен через логічно використану лексику та малюнки.

І сюжетні, і безсюжетні танці мають однакову композиційну побудову відповідно до законів драматургії. Але розвиток дії у безсюжетних танцях характеризується прискоренням темпу музики, збільшенням динаміки звучання.

Як сюжетною, так і безсюжетною може бути така форма танцю як *хореографічна мініатюра*. Ця форма існує як самостійно (танцювальний номер), так і в складі балетного театру. Хореографічна мініатюра входить до репертуару танцювальних ансамблів.

Історично самостійна хореографічна мініатюра бере свій початок з виступів окремих виконавців на народних святах та в циганських хорах. На початку ХХ століття з'являється сценічний жанр "лубок" у виступах сатириків-куплетистів.

Пізніше стали популярними "салонні" та "декадентські" танці (танго смерті), танці "апашів", які будувались на основі модних на той час бальних танців.

У 1923 році Г.Єгоров-Орлик організував групу народного танцю "Курінь". В його танцях, що будувались на народній основі, була знайдена схема співвідношення ритмотемпових частин з нагнітанням динаміки до кульмінації в кінці. На естраду хореографічна мініатюра прийшла як різновид чечотки – брати Гусакови, дуетні акробатичні танці – Редель та Хрустальов, класика – Сизова й Соловйов та інші.

На народній основі будувались танцювальні мініатюри Т.Ханум (танці народів світу), естрадний ансамбль братів Зернових (єврейські народні танці).

Представником театру одного актора є М.Есембаєв (танці народів світу).

Найбільш досконалу форму хореографічна мініатюра набула завдяки театральнотанцювальним картинкам, які розкривали сюжет короткого оповідання. Майстерно скористалися нею П.Вірський ("Чумацькі радощі", "Подоряночка", "Ляльки" та інші), Л.Якобсон ("Плитухи" та програма в театрі мініатюр - С.Петербурґ), А.Кривохижа ("Три діди", "Запорожці", "Аркан", "Козачок" та інші).

Розрізняють такі види мініатюр:

- монологі;
- діалогі;
- на 3-х та більше виконавців;
- мініатюра-плакат.

Хореографічна мініатюра за складом мусить мати до п'яти виконавців. В побудові номера використовується закони простору і часу, але крім загальновідомого є і своя специфіка:

1. Музичний супровід (2-4 хвилини) мусить бути ритмічно виразний в підкресленні пластики та драматургічної завершеності. Обмеженість мініатюри в часі потребує згустку емоцій через музику, текст та конкретність дій зображуваних характерів.

2. Жанр та форма через обмежену кількість виконавців зумовлюють: малюнок (частіше асиметричний), збільшення амплітуди руху та використання статички (музичні паузи, хореографічні "стоп-кадри"), які збагачують емоційний рельєф.

3. Прагнення до кульмінації йде через розкриття сюжету, тому емоційність дії орієнтована більше на осмислене логічне завершення.

Література

1. Васильєва Е. Танец. – М.: Искусство, 1968.
2. Голдрич О. Хореографія. – Львів: СПОЛОМ, 2006.
3. Захаров Р.В. Искусство балетмейстера. – М.: Искусство, 1954.
4. Захаров Р.В. Сочинение танца: Страницы педагогического опыта. – М.: Искусство, 1983.
5. Смирнов И. Искусство балетмейстера. – М.: Просвещение, 1982.

